

Dr Ozren Uzelac¹
Dr Slobodan Jovanović²

OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI ZA POVREDU PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE

STRUČNI RAD

Sažetak

Prava intelektualne svojine predstavljaju prava kojima se štite intelektualna dobra veoma značajna za pojedinca, a još više za privredu i društvo. Osiguranje od odgovornosti za povredu prava intelektualne svojine sve više dobija na važnosti za upravljanje neočekivanim rizicima postavljanja imovinskih zahteva trećih lica, kao i neovlašćene upotrebe prava intelektualne svojine. U ovom radu najpre analiziramo svojstva različitih prava intelektualne svojine i prednosti osiguranja od odgovornosti za povredu tih prava, a zatim šta može da bude predmet osiguranja ako se pođe od prava IS, principa i ugovora o osiguranju s ciljem da se izvrši razgraničenje razmatrane vrste osiguranja od odgovornosti u odnosu na IS. U nastavku se analizira sadržina pokriva u kontekstu specifičnih troškova u situacijama kada se osiguranik nalazi u svojstvu tužene strane, kao i onda kada preduzima mere za zaštitu i ostvarivanje sopstvenog prava IS.

Ključne reči: pravo, intelektualna svojina, osiguranje, troškovi, finansijska šteta

I Uvod

Intelektualna svojina (dalje u tekstu: IS) na različite načine utiče na titularne prava IS i nacionalnu ekonomiju, pogotovo kada se radi o naučno-tehnološkom

¹ Autor-korespondent, docent, Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet, imejl: ozren.uzelac@ef.uns.ac.rs. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6991-1644>.

² Redovni profesor, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd, imejl: slobodan.jovanovic224@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0929-2516>.

Rad primljen: 13.3.2025.

Rad prihvaćen: 25.4.2025.

razvoju i unapređivanju pojedinačnog i društvenog blagostanja. Stoga ne čudi što su SAD, početkom osamdesetih godina 20. veka, počele da sve informacije koje se dele na računaru putem interneta sistematski tretiraju kao pretnju po nacionalnu bezbednost SAD zbog eventualne povrede prava IS, čime se opravdavao nadzor i kontrola nad internetom i njegovim budućim razvojem.³ Osim toga, tehnološki napredak u različitim oblastima takođe otvara različita pitanja nacionalne i međunarodne bezbednosti, a pogotovo u vreme sve bržeg razvoja i primene veštačke inteligencije.

U kontekstu tržišnih društvenih odnosa, ekonomska upotrebljivost IS sve više dobija na značaju. Kao proizvod inovativnog ljudskog duha, IS predstavlja osnovu slobodnog stvaralaštva pojedinca, duhovnog i materijalnog napretka društva. S druge strane, nesavesno prisvajanje i korišćenje tuđih zaštićenih intelektualnih dobara radi sticanja finansijske i druge koristi odavno je sankcionisano na različite načine. Stoga se u literaturi ističe sledeće: „Prava intelektualne svojine i zaštita IS obezbeđuju osnovno pravo zaštite novih ideja, novih procedura, novih proizvoda, a zatim i njihovog komercijalnog širenja bez ikakvog straha od gubitka, piraterije i nepotrebnog upuštanja lica ili preduzeća u sudske sporove.”⁴ Međutim, institucionalna zaštita prava IS u slučaju neovlašćenog korišćenja, nije moguća bez pokretanja odgovarajućeg postupka. Jedna grupa tih postupaka pokreće se i sprovodi po službenoj dužnosti (na primer, upravni postupak inspekcijanskog nadzora i carinski postupak), druga, takođe po službenoj dužnosti (krivični postupak), dok se imovinski i neimovinski zahtevi ostvaruju u parničnom postupku na osnovu tužbe oštećenog lica i drugim merama. Najčešće do neovlašćenog korišćenja tuđeg zaštićenog intelektualnog dobra dolazi nesavesnim i voljnim postupcima štetnika, dok titular prava ostvaruje zaštitu na osnovu saznanja o nedozvoljenom ponašanju. Nesavesnost lica koje povređuje tuđe pravo IS upravo se ogleda u njegovom znanju da je ono što ekonomski koristi tuđe zaštićeno intelektualno dobro te da nije na zakonit način steklo pravo ekonomskog iskorišćavanja nematerijalnog dobra koje pripada drugom licu.⁵ Ipak, mogući su slučajevi i nesvesne povrede prava IS, kada je ono posledica slučajnog – nenamernog poklapanja. Svesnost ili nehatnost povrede prava IS ne isključuje mogućnost postavljanja imovinskog zahteva protiv odgovornog lica,⁶ ali se od tužioca – titulara IS očekuje da dokaže postojanje neovlašćene radnje odgovornog lica i njom prouzrokovanu štetu na osnovu konkretne uzročno-posledične veze. Zato nije bitno da se, u svim slučajevima, manifestuje namera lica u pripremanju i vršenju radnji kojima se krši IS. Ipak, pre ili tokom parnice, u slučajevima predloga za izricanje

³ Sanja Jelisavac Trošić, *Dinamika razvoja intelektualne svojine u međunarodnim ekonomskim odnosima*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023, 115.

⁴ S. Jelisavac Trošić, 111.

⁵ Vidoje Spasić, *Pravo intelektualne svojine*, Pravni fakultet, Centar za publikacije, Niš, 2024, 4–5; Slobodan Marković, Dušan Popović, *Pravo intelektualne svojine*, Pravni fakultet, Centar za publikacije, Beograd, 2023, 21.

⁶ S. Marković, D. Popović, 276.

privremene mere, za pribavljanje ili obezbeđenje dokaza dovoljno je da stranka u postupku učini verovatnim da je njegovo pravo povređeno ili da će biti povređeno.⁷

Tužbom kao procesnim sredstvom pokreće se parnični postupak i zahteva sudska zaštita nekog prava IS. To znači da se ta vrsta zaštite pred sudom ostvaruje samo na osnovu volje titulara tog prava da pokrene tužbu i njome zahteva utvrđivanje povrede zakonom priznatog prava, zabranu radnji kojima se povređuje pravo, naknadu imovinske i neimovinske štete, kao i izricanje privremene mere oduzimanja odnosno isključenja iz prometa proizvoda kojima se povređuje pravo, kao i izricanje drugih mera i zabrana.⁸ Autorsko delo predstavlja intelektualno dostignuće pojedinca iz kojeg on ostvaruje sva prava na tom delu, dok neki predmeti zaštite u okviru prava industrijske svojine, kao što su proizvodni postupak, nove mašine, industrijski proizvodi, industrijski dizajn i dr. po pravilu donose bitnu komparativnu prednost privrednog društva u pogledu tržišne i dodatne vrednosti. Jedna od najvažnijih posledica povrede prava IS ogleda se i u izgubljenoj dobiti. U autorskom pravu to je dobit privrednog subjekta ili dohodak građana, a u pravu industrijske svojine prihod koji se mogao upotrebiti za finansiranje daljeg istraživanja i razvoja te time podržati rast privrednog društva.

Iz gorenavedenog proizlazi da svako lice koje obavlja privrednu delatnost u formi preduzetnika ili privrednog društva (mikro, mala, srednja i velika društva) ili neku drugu delatnost u formi nedobitnih organizacija (građanskopravna udruženja, zadužbine, ustanove kulture i sl.) mogu da se pojave u svojstvu tužene strane (pasivno legitimisan) ili u svojstvu tužioca (aktivno legitimisan). Moguće su i druge vrste sporova povodom IS: spor povodom kršenja ugovora o prenosu prava ili prava iskorišćavanja (ugovor o licenci), ugovora o zakupu i zalozi. Poseban finansijski teret za titulara prava IS nastaje ako se njegovo pravo poništi, menja ili je predmet privremene zabrane korišćenja, prodaje stvari ili pružanja usluga.

Dobitne i nedobitne organizacije finansijski teret mogu da pokrivaju samostalno, svojim sredstvima, ali se u inostranoj poslovnoj praksi zaključivanje polise osiguranja pokazalo kao mnogo efektnije rešenje. U ovom radu najpre analiziramo svojstva različitih prava IS koja mogu biti predmet osiguranja i prednosti osiguranja od odgovornosti za povredu prava IS, zatim šta može da bude predmet osiguranja i sadržina pokrića, uzimajući u obzir specifične troškove u situacijama kada se osiguranik nalazi u svojstvu tužene strane, kao i onda kada preduzima mere za zaštitu i ostvarivanje sopstvenog prava IS.

⁷ V. Spasić, 257–258, 262, 266; S. Marković, D. Popović, 277.

⁸ V. Spasić, 256–282, 476–484; S. Marković, D. Popović, 269–278.

II Svojstva različitih prava intelektualne svojine i prednosti osiguranja od odgovornosti za povredu tih prava

Polazeći od podele prava intelektualne svojine na autorsko pravo i srodna prava te prava industrijske svojine, u nastavku ćemo se kratko osvrnuti na glavna svojstva koja ta prava moraju ispunjavati kako bi uživala zaštitu i mogla biti predmet osiguranja.

Tako se pod autorskim pravom podrazumeva pravo na autorskom delu koje predstavlja originalnu duhovnu tvorevinu autora, izraženu u određenoj formi, bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njegovu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine. Autorskim pravom štite se moralna i imovinska prava, prava autora prema vlasniku primerka autorskog dela, prava autora na posebnu naknadu i pravo na naknadu za davanje na poslugu u skladu sa Zakonom o autorskom i srodnim pravima.⁹ U srodna prava spadaju pravo interpretatora, pravo proizvođača fonograma, pravo filmskog producenta (proizvođača videograma), pravo proizvođača emisije i pravo proizvođača baze podataka. Za svako od srodnih prava su, prethodno pomenutim zakonom, propisani posebni uslovi zaštite.

Kada se radi o pravima industrijske svojine, uslovi koje ona treba da ispunjavaju kako bi bila priznata i uživala zaštitu regulisani su posebnim zakonima. Tako se prava autora na industrijski dizajn priznaju ako je on nov i ako ima individualni karakter, a štite se u skladu sa Zakonom o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna.¹⁰ U patentnom pravu predmet zaštite mora ispunjavati uslove inovativnosti, inventivnosti i industrijske primenljivosti. Pravna zaštita pronalazaka uređuje se Zakonom o patentima.¹¹ Za zaštitu nekog znaka žigom neophodno je da je podoban za razlikovanje u prometu robe odnosno usluga jednog od drugog fizičkog ili pravnog lica te da može biti prikazan u Registru žigova na način koji omogućava nadležnim organima i javnosti jasno i precizno utvrđivanje predmeta zaštite. Žig se štiti u skladu sa Zakonom o žigovima.¹² Kada se radi o imenu porekla, onda će predmet zaštite biti geografski naziv zemlje, regiona, ili lokaliteta porekla proizvoda, čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili bitno uslovljeni geografskom sredinom na određenom ograničenom području, uključujući prirodne i ljudske faktore. Geografska oznaka je oznaka koja identifikuje određeni proizvod poreklom sa teritorije određene zemlje, regiona ili lokaliteta sa te teritorije, gde se određeni kvalitet, reputacija ili druge karakteristike proizvoda mogu pripisati njegovom geografskom poreklu, pri čemu se oznaka porekla i geografska

⁹ Službeni glasnik RS, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - US, 66/2019.

¹⁰ Službeni glasnik RS, br. 104/2009, 45/2015, 44/2018 – dr. zakon.

¹¹ Službeni glasnik RS, br. 99/2011, 113/2017 - dr. zakon, 95/2018, 66/2019, 123/2021.

¹² Službeni glasnik RS, br. 6/2020.

oznaka štite u skladu sa Zakonom o oznakama geografskog porekla.¹³ Predmet zaštite topografije predstavlja originalni, inovativni rezultat intelektualnog napora stvaraoca koji nije opštepoznat u industriji poluprovodničkih proizvoda, kao i deo zaštićene topografije koji se može samostalno upotrebljavati, kao i uređaj (glavna stvar) što obuhvata poluprovodnički proizvod koji u sebi sadrži zaštićenu topografiju, ako se takav poluprovodnički proizvod ne može odvojiti od glavne stvari bez njenog oštećenja ili uništenja. Predmet i uslovi zaštite ostvaruju se prema Zakonu o zaštiti poluprovodničkih proizvoda.¹⁴ Pravo oplemenjivača biljne sorte dodeljuje se ako je sorta nova, različita, uniformna, stabilna te ako ispunjava uslove za davanje imena sorte, u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti.¹⁵ O poslovnoj tajni kao predmetu osiguranja od odgovornosti za povredu prava IS više reči će biti u narednom poglavlju.

U vezi sa osiguranjem od odgovornosti od povrede prava IS treba imati u vidu autonomiju ugovaranja koja omogućava osiguravaču da svojim uslovima osiguranja odredi obim pokrića. To podrazumeva i njegovo pravo da iz osiguranja potpuno isključi ili ograniči svoju obavezu za odštetne zahteve za pojedina prava IS. Osiguranje od odgovornosti zbog povrede prava IS donosi višestruke prednosti. Po relativno skromnom iznosu premije osiguranja dobija potencijal finansijske zaštite od eventualnih troškova zbog povrede prava IS trećeg lica. Isto tako, osiguranje može da pokriva i troškove pokretanja protivtužbe, ali i tužbe radi zaštite sopstvenog prava IS. Na osiguraniku je da prepozna i razume sastavne delove svoje delatnosti i da, radi svake sigurnosti, osiguranjem finansijski zaštiti svoje interese u vezi s pravima IS. Osim pomenutog, ako se ugovori, osiguranjem se mogu nadoknaditi troškovi pribavljanja stručnog mišljenja o verovatnoći uspešnosti odbrane od odštetnih zahteva zbog povrede prava IS ili tužbe radi zaštite sopstvenog prava IS, troškovi advokatskog i drugog zastupanja, veštaka i odbrane pred sudom ili arbitražom, iznosi po presudama u slučaju izgubljenog spora itd.¹⁶ Osim navedenog, u slučajevima sumnje da predstoji ili postoji verovatnoća da će neko treće lice započeti s povredom njegovog prava IS, titular može preduzeti odgovarajuće mere istrage i analize.¹⁷ Troškove takvih mera mogu se pokriti ovim osiguranjem. Naime, troškove koje je imao titular IS, koji je istovremeno i osiguranik u odnosu osiguranja, osiguravač nadoknađuje u punom iznosu u okviru sume osiguranja. Jedini uslov je da su oni učinjeni razumno i uz saglasnost osiguravača.¹⁸

¹³ *Službeni glasnik RS*, br. 18/2010, 44/2018 - dr. zakon.

¹⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 55/2013, 66/2019.

¹⁵ *Službeni glasnik RS*, br. 41/2009, 88/2011.

¹⁶ Marsh Commercial, Protecting your big ideas with intellectual property insurance, 28 August 2024, dostupno na adresi: <https://www.marshcommercial.co.uk/articles/intellectual-property-insurance.html#:~:text=IP%20insurance%20can%20help%20protect,copying%20or%20reproducing%20their%20work>, 12. 2. 2025.

¹⁷ Arch Insurance, A Guide to Intellectual Property Insurance, Arch Capital Group Ltd. October 22, 2024, dostupno na adresi: <https://insurance.archgroup.com/a-guide-to-intellectual-property-insurance/>, 12. 2. 2025.

¹⁸ Slobodan Jovanović, *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2016, 167.

III Šta može biti predmet osiguranja?

Predmet osiguranja opredeljuje se u skladu s relevantnim propisima o autorskom pravu i srodnim pravima, patentima, žigovima, pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, geografskim oznakama porekla, topografiji poluprovodničkih proizvoda i zaštiti poslovne tajne te odredbama zakona i drugih propisa kojima se uređuje ugovor o osiguranju, a naročito opštim i posebnim uslovima osiguranja.

Pođe li se od jednog od principa ugovornog prava po kojem predmet obaveze mora biti moguć, dopušten, određen ili odrediv (ZOO, čl. 47), predmet obaveze osiguravača mora biti u skladu s javnim poretom, prinudnim propisima i dobrim običajima. Zbog toga i pravni osnov obaveze osiguravača zavisi od ispunjenosti uslova, obaveza i zahteva propisanih zakonom ili onih što proizlaze iz dobrih običaja. U kontekstu teme ovog rada, zakone i podzakonske propise možemo svrstati u dve grupe: (1) zakone koji regulišu pojedine oblike prava IS i (2) zakone o pravu osiguranja – o ugovoru o osiguranju i o nadzoru nad delatnosti osiguranja.

Uobičajeno je da se predmet osiguranja vezuje za nastanak neke okolnosti, incidenta, događaja, činjenice, problema, radnje, propusta ili stanja stvari koji bi mogao dovesti do pokretanja tužbe ili postavljanja odštetnog zahteva protiv osiguranika ili, obrnuto, u slučaju kada osiguranik preduzima radnje radi zaštite svog prava IS prema trećem licu.

Predmet osiguranja može da bude isključivo odgovornost po osnovu prava IS koja ispunjava uslove propisane zakonom i uživa zakonsku zaštitu. Uslovi koje mora ispunjavati pravo IS zavise od vrste predmeta tog prava. Osim onih pomenutih u prethodnom poglavlju, podrazumeva se da predmeti zaštite prava IS moraju da ispunjavaju i druge zakonom propisane uslove. Takav zaključak proizlazi iz nekoliko pravila specifičnih za ugovor o osiguranju izvedenih iz opštih pravila ugovornog prava. Tako, pravo iz ugovora o osiguranju mogu posedovati samo ona lica koja su u času nastanka štete imala materijalni interes da se osigurani slučaj ne dogodi. To pravilo proizlazi iz činjenice da nije normalno da neko želi da pretrpi gubitak, jer bi u suprotnom to značilo odstupanje od regularnosti osiguranja i najčešće ukazivalo na osiguranikovu prevaru.¹⁹ Dalje, iz gore istaknutog pravila o pravima IS očigledno je da prava kojima zakonom nije priznata pripadnost IS nekom licu, ne može biti predmet osiguranja. Prema opštim pravilima ugovornog prava, da bi se moglo zaključiti punovažno osiguranje, interes mora da bude dozvoljen zakonom, moralom i javnim poretom društva.²⁰ Zakonitost prava IS dokazuje se rešenjem nadležnog organa o upisu u odgovarajući registar. To može biti rešenje o registraciji prava IS ili rešenje o upisu raspolaganja postojećim pravom (prenos, licenca, zaloga). U tom smislu treba razumeti i da se osiguranjem pokriva zloupotreba odnosno neovlašćeno iskorišćavanje prava IS osiguranika koje je zakonom priznato.

¹⁹ S. Jovanović, 95.

²⁰ *Ibid.*, 89.

S druge strane, osiguranjem se ne pokriva nijedan slučaj, stanje, okolnost ili događaj za pokretanje tužbe povodom upotrebe prava IS na osnovu zakonom priznatih ograničenja tih prava.²¹

Predmet osiguranja može da bude samo ono što izričito nije isključeno iz pokrića. Uslovima osiguranja, koji predstavljaju odredbe ugovora o osiguranju, utvrđuje se definicija predmeta osiguranja čiji se gubitak, šteta ili troškovi u vezi s njim nadoknađuju iz osiguranja. U tome leži bitna razlika u odnosu na prava intelektualne svojine koja su šireg obuhvata od obima osiguravajućeg pokrića. Na primer, uslovima osiguranja mogu biti izričito isključeni odštetni zahtevi protiv zaposlenih zbog povrede poslovne tajne i odgovornost poslodavca prema zaposlenima zbog neosnovanog odštetnog zahteva zbog povrede poslovne tajne. S druge strane, osiguranje može pokrivati široku lepezu troškova zbog rizika izvedenih iz povrede prava IS. To mogu biti sporovi povodom povrede prava na privatnost, podataka o ličnosti, zatim troškovi upravljanja javnim odnosima itd. Jedna od karakteristika osiguranja od odgovornosti zbog povrede prava IS je upravo osiguranje finansijske štete u vidu nadoknade specifičnih troškova koji padnu na teret osiguranika.

Pored brojnih isključenih rizika, troškova i naknada, koje u ovom radu nećemo navoditi, lista isključenih rizika obuhvata druge vrste odgovornosti koje su ili mogu biti komplementarne ovom predmetu osiguranja. To su: odgovornost za proizvod („produktna odgovornost“) i eventualno druge vrste odgovornosti. Radi se o strogom razdvajanju odgovornosti koje bi mogle nastati iz raznih pravnih osnova, a sve radi toga da osiguravač može što efikasnije da kontroliše i prati pojedinačne tipove osiguranja. Osim toga, takva pravna tehnika sastavljanja uslova osiguranja obezbeđuje bolji pregled izvora opasnosti i potencijalnih obaveza osiguravača.

Predmet osiguranja od odgovornosti za povredu prava IS ne poklapa se sa osiguranjem od opšte odgovornosti iz delatnosti. Osiguranje od odgovornosti za povredu prava IS sprovodi se kao oblik osiguranja od odgovornosti, i to opšte odgovornosti iz delatnosti ili profesionalne odgovornosti. Predmet osiguranja od odgovornosti za povredu prava IS razlikuje se od osiguranja od opšte odgovornosti iz delatnosti u bar dva sledeća svojstva: prvo, u osiguranju od opšte odgovornosti iz delatnosti predmet osiguranja je građansko-pravna odgovornost osiguranika za prouzrokovanu štetu usled smrti, povrede tela ili zdravlja, odnosno oštećenja ili uništenja stvari trećih lica,²² dok kod, u ovom radu, razmatranog tipa osiguranja to nije slučaj. Osiguranje od odgovornosti za povredu prava IS pokriva isključivo finansijsku štetu u vezi s tim odštetnim zahtevima i relevantnim troškovima. Drugo, osiguranje od opšte odgovornosti ne pokriva profesionalnu odgovornost koja nastane usled grešaka i propusta u obavljanju poslova što spadaju u profesionalnu delatnost (advokati, javni beležnici, posrednici u osiguranju itd.) Osiguranje od odgovornosti

²¹ V. Spasić, 68–69, 141, 203–204, 415; S. Marković, D. Popović, 75–78, 140–141, 168, 182–183, 192, 200, 208.

²² S. Jovanović, 289.

za povredu prava IS može da bude zaključeno kao osiguranje od profesionalne odgovornosti jer je predmet osiguranja vezan isključivo za neskrivljenu grešku ili nemar u obavljanju specifične delatnosti. Radi se o tzv. lakoj (običnoj) nepažnji (*culpa levissima*), jer gruba nepažnja (*culpa lata*) profesionalca u obavljanju svoje delatnosti nije prihvatljiva. Laki oblici nepažnje redovno će biti pokriveni osiguranjem, dok se gruba nepažnja nekada izjednačava s namerom, a nekada to nije slučaj.²³ Jednostavno, u obavljanju profesionalne delatnosti strana u obligacionom odnosu dužna je da u izvršavanju obaveza postupa s povećanom pažnjom, prema pravilima struke i običajima – tj. pažnjom dobrog stručnjaka. Od navedenog pravila, u srpskom pravu postoji, Zakonom o obligacionim odnosima propisan, izuzetak po kojem je osiguravač dužan da naknadi svaku štetu prouzrokovanu od nekog lica za čije postupke osiguranik odgovara po ma kom osnovu, bez obzira na to da li je šteta prouzrokovana nepažnjom ili namerno (ZOO, čl. 929, st. 3).

Standardna praksa osiguranja, koja je usklađena sa zakonskim pravilima, polazi od toga da se samo štetni događaji nastali bez namere osiguranika mogu pripisati njegovom nemaru, propustu, pogrešnoj izjavi volje ili lažnom predstavljanju bitnih činjenica prilikom zaključenja ugovora o osiguranju. Isto pravilo važi i u osiguranju od povrede prava IS. Osiguranjem je pokrivena isključivo nenamerna povreda prava IS i pogotovo ugovora o licenci.

Predmet osiguranja od odgovornosti za povredu prava IS može biti faktički odnos u vidu poslovne tajne. Poslovna tajna (*know-how*) u širem smislu odnosi se na bilo koju nejavnu informaciju koju pojedinci ili kompanije steknu u vezi s načinom ili lakšom upotrebom nečega u poslu. (Pojam je izuzetno širok i njegova priroda zavisi od znanja o kome je reč.) Uobičajeno, poslovna tajna opisuje znanje koje povećava koristi ili smanjuje teret korišćenja nečega. Ona može sadržati opis kreiranja proizvoda ili strateške karakteristike privrednog društva kao što je upravljanje poslovanjem.²⁴, ²⁵ Prema prof. Spasiću, suštinu *know-how* u najvećoj meri čini tehnički aspekt, dok je poslovni sporednog karaktera.²⁶ Koliko su pronalasci i inovacije

²³ *Ibidem*. 92.

²⁴ Na primer: (1) Američko društvo za osiguranje *Lincoln National Life Insurance Company* nosilac je patenta naslovljenog kao „Metod i aparat za isplatu penzijskih prihoda“, što je potvrđeno presudom Saveznog apelacionog suda SAD juna 2010. godine (*Lincoln National Life Insurance Company v. Transamerica Life Insurance Company* (2010), United States Court of Appeals, Federal Circuit, Nos. 2009-1403, 2009-1491, Decided: June 23, 2010, dostupno na adresi: <https://caselaw.findlaw.com/court/us-federal-circuit/1528628.html>, 12. 2. 2025); (2) Skupovi podataka visoke rezolucije o odštetnim zahtevima su intelektualna svojina nemačke delatnosti osiguranja kroz poslovnu tajnu dugi niz godina. Zato ti podaci nisu dostupni besplatno javnosti od strane delatnosti osiguranja, što ne isključuje njihovo davanje u svrhu konkretnih istraživačkih projekata (GDV, *Comment of the German Insurance Association (GDV) on the Consultation on the renewed sustainable finance strategy*, ID-number 6437280268-55, 14/07/2020, 57).

²⁵ S. Marković, D. Popović, 309–310; Legal Information Institute, *know-how*, Cornell Law School, dostupno na adresi: <https://www.law.cornell.edu/wex/know-how>, 12. 2. 2025.

²⁶ V. Spasić, 103.

važni, govori i podatak da su SAD i Japan, u godinama stagnacije privrednog rasta, patentima, *know-how*-ima i digitalnom ekonomijom uspele da pokrenu posustali privredni razvoj.²⁷

U analiziranim izvorima pravne teorije o pravu IS, poslovna tajna predstavlja faktički odnos u sklopu delatnosti privrednog društva, zbog čega ne spada u pravo IS,²⁸ dok drugo mišljenje poslovnu tajnu svrstava u pravo srodno patentnom pravu.²⁹ Prva grupa autora takođe se približava prethodno navedenom drugom mišljenju, jer smatraju da pronalasci treba da se štite patentom, a prateća tehnička znanja koja ne ispunjavaju uslove patentabilnosti, da se štite kao poslovna tajna.³⁰

U pravu osiguranja pomenuto razlikovanje je bez značaja jer je na osiguravaču da po principu autonomije volje u obligacionom pravu odluči da li će pružati pokriće i za povredu poslovne tajne – slučaj „nezakonitog pribavljanja, korišćenja i otkrivanja tuđe poslovne tajne“, kako je definisano srpskim Zakonom o zaštiti poslovne tajne iz 2021. godine (dalje u tekstu: ZZPT)³¹ i Zakonom o privrednim društvima.³² Ipak, do povrede poslovne tajne može doći kršenjem zakona ili dobrih poslovnih običaja u koje spada i povreda obaveza iz sporazuma o poverljivosti ili drugih ugovora. Praktično podnošenjem odštetnog ili drugog zahteva povodom neovlašćenog korišćenja tuđe poslovne tajne nastaje osigurani slučaj. Ipak, osiguranik ili oštećeno lice koje postavlja imovinski zahtev prema osiguraniku treba da dokaže da se zaista radi o poslovnoj tajni. Pošto poslovna tajna nije predmet registracije u upravnom postupku, njeno postojanje zainteresovano lice – privredni subjekt mora dokazati na način propisan ZZPT i Zakonom o privrednim društvima (čl. 72–74). To može da se učini prezentacijom: internog akta o rukovanju poslovnom tajnom ili dokumenta sa oznakom „poslovna tajna“ ili sličnom oznakom. U svakom slučaju, da li će sporno ponašanje predstavljati povredu poslovne tajne, zavisice od toga da li podatak ispunjava zakonom propisane uslove da bi mogao biti smatran poslovnom tajnom. Sledstveno tome, podatak čije saopštavanje trećem licu ne bi moglo naneti štetu društvu, kao i podatak koji nema ili ne može imati ekonomsku vrednost da bi se njegovim korišćenjem ili saopštavanjem mogla ostvariti ekonomska korist i koji nije od strane privrednog društva zaštićen odgovarajućim merama u cilju čuvanja njegove tajnosti, ne može se smatrati poslovnom tajnom. Tako na primer, kada pronalazak ne ispunjava uslov industrijske (privredne) primenljivosti – patentabilnosti, onda ni poslovna tajna u vezi s njim nije podobna za sticanje bitne ekonomske koristi ili prednosti. Ovo zbog toga što je „korisnost informacije suštinski razlog što ona ima

²⁷ S. Jelisavac Trošić, 82.

²⁸ S. Marković, D. Popović, 309.

²⁹ V. Spasić, 99–107.

³⁰ S. Marković, D. Popović, 311.

³¹ *Službeni glasnik RS*, br. 53/2021.

³² *Službeni glasnik RS*, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – dr. zakon, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019, 109/2021, 19/2025.

svojstvo poslovne tajne³³ Drugim rečima, „uslov korisnosti je zakonski uslov pravne zaštite pronalaska pa se po ekstenzivnoj analogiji proširuje i na know-how“³⁴ U tom smislu, licu koje se smatra oštećenim nije ni od kakve pomoći što je neki podatak proglasio poslovnom tajnom ako ovaj nije podoban da prouzrokuje štetu ili doprinese ekonomskoj koristi ili prednosti na tržištu. Time se stvara zakonska prezumpcija da su ekonomski bezvredni podaci oni koji nisu zaštićeni poslovnom tajnom. Ipak, treba imati u vidu da se radi o tvrdnji relativnog značaja, jer postoje brojni podaci koji su važni u privrednom društvu, ali oni nisu takve prirode da bi ih trebalo štiti poslovnom tajnom.

IV Šta je pokriveno osiguranjem

Iako se u ovom radu razmatrana vrsta osiguranja, prema opšteprihvaćenoj podeli osiguranja, svrstava u osiguranje imovine, ono prvenstveno pokriva različite troškove nastale usled odgovornosti za povredu nekog od prava IS.³⁵ Kao što smo ranije naveli, osigurana naknada pokriva isključivo „čisto“ finansijsku štetu nastalu iz odštetnih zahteva zbog povrede prava IS i pravne odbrane od njih. S druge strane, ta vrsta osiguranja podrazumeva finansijsku zaštitu u slučajevima povrede IS, konkretnije, moralno-pravnih i imovinskopravnih ovlašćenja titulara prava IS.³⁶ Tako bismo za čisto finansijsku štetu, koja se pokriva ovom vrstom osiguranja, mogli reći da ona predstavlja materijalni gubitak koji je osiguranik prouzrokovao na teret trećeg lica činjenjem ili propustom, bez ugrožavanja njegovih stvari ili zdravlja. Po tome se ova vrsta osiguranja razlikuje od tradicionalnog osiguranja stvari i osiguranja lica od nezgode. Imajući prethodno rečeno u vidu, razlikujemo sledeće vrste pokrića:

(1) Naknada troškova zbog povrede tuđeg prava IS. Povreda prava IS pruža pokriće za troškove odbrane: advokatske, savetničke honorare, troškove i honorare veštaka ako su angažovani, sudske takse itd. Osim pomenutih troškova, osiguranom naknadom obuhvaćeno je i pokrivanje štete koju osiguranik biva dužan da plati trećem oštećenom licu na osnovu sporazuma o poravnanju, pravosnažne presude suda ili arbitraže. Tu spada i mogućnost nadoknade troškova pokretanja protivtužbe. Međutim, težnja osiguravača je da ima potpun uvid u sopstvene poslovne izloženosti, što obuhvata sve događaje i radnje koje osiguranik planira da preduzme, pa je prethodno pribavljena saglasnost na njih od osiguravača preduslov za isplatu osigurane naknade.³⁷

(2) Naknada troškova odbrane sopstvenog prava IS. Nije redak slučaj da osiguraniku neko treće lice osporava vlasništvo nad pravom IS. Treće lice može

³³ S. Marković, D. Popović, 310.

³⁴ V. Spasić, 103.

³⁵ S. Jovanović, 291.

³⁶ V. Spasić, 65; S. Marković, D. Popović, 263.

³⁷ S. Jovanović, 40.

da bude konkurent na tržištu ili zaposlena lica i saradnici osiguranika. Naknađuju se troškovi usmereni na odbranu od zahteva za poništavanje ili opoziv prava IS zbog ranije registrovanog prava ili zbog toga što postoji prethodno stanje tehnike zbog kojeg postoji njegovo pravo da slobodno prodaje svoje proizvode ili pruža usluge.³⁸

(3) Naknada troškova usled pokretanja tužbe radi izvršenja ugovora ili naknade za povredu prava IS. Ovo je obrnuta vrsta pokrića u osiguranju od odgovornosti zbog povrede prava IS, jer se radi o obavezi osiguravača da naknadi troškove ostvarivanja ugovornih prava osiguranika od trećeg lica – osiguranikove ugovorne strane. Ovo pokriće omogućava osiguraniku da pokrene odgovarajući postupak kako bi naterao njegovu ugovornu stranu da ispuni svoje ugovorne obaveze ili da plati naknadu štete zbog povrede ugovora u vezi s pitanjima IS. Pokriće bi se takođe moglo aktivirati zbog neplaćanja tantijema ili viška sume iznad određenog limita koji je trebalo da pripadne osiguraniku, povrede ugovorenih odredbi o teritorijalnim ograničenjima ili tehničkim oblastima primene itd.³⁹

(4) Gubici zbog prekida rada nastali povredom prava IS. Prekid poslovanja je oblast odštetnog prava u razvoju u svetu osiguranja od odgovornosti zbog povrede prava IS. Nemogućnost ostvarenja planirane zarade dovodi do smanjenja prihoda i nepovoljnog rezultata poslovanja koje se može znatno sprečiti putem osiguranja od gubitaka zbog prekida rada.⁴⁰ Kao i u osiguranju imovine od požarnih rizika, reč je o dopunskom obliku pokrića koje se posebno ugovara i plaća dodatna premija, mada je moguće da ono bude obuhvaćeno već u osnovnom pokriću, što zavisi od ponude na tržištu osiguranja. Štetom usled prekida rada smatra se ona koja je nastala dejstvom osiguranog rizika iz osnovnog osiguranja,⁴¹ tj. vrste osiguranja koje je tema u ovom radu. Ovo pokriće osmišljeno je radi proširenja obima osiguranja kako bi se osiguranik zaštitio od finansijskih gubitaka koje može da pretrpi ako mu se zabrani da prodaje svoje proizvode ili pruža usluge ili ako bi morao prestati da koristi određene proizvodne procese. Osiguranje gubitaka zbog prekida rada bi u ovoj vrsti osiguranja naročito bilo pogodno u slučaju kada protiv privrednog društva – osiguranika bude doneta presuda kojom se utvrđuje da njegovi proizvodi povređuju patente trećeg lica i izrekne zabrana nastavka upotrebe ili prodaje proizvoda koji povređuju pravo IS oštećenog lica.

³⁸ Arch Insurance, *A Guide to Intellectual Property Insurance*, Arch Capital Group Ltd. October 22, 2024, dostupno na adresi: <https://insurance.archgroup.com/a-guide-to-intellectual-property-insurance/>, 12. 2. 2025.

³⁹ Arch Insurance, *A Guide to Intellectual Property Insurance*, Arch Capital Group Ltd. October 22, 2024, dostupno na adresi: <https://insurance.archgroup.com/a-guide-to-intellectual-property-insurance/>, 12. 2. 2025.

⁴⁰ S. Jovanović, 271.

⁴¹ *Ibidem*, 277.

V Zaključak

Intelektualna svojina na različite načine utiče na dobitne (privredni subjekti) i nedobitne organizacije (građanskopravna udruženja, zadužbine, ustanove kulture i sl.), a može i da značajno doprinosi unapređenju naučno-tehnološkog razvoja i podizanju materijalnog blagostanja. Svako lice koje iskorišćava neko pravo IS može da se pojavi u svojstvu tužene strane ili u svojstvu tužioca. Finansijski teret nastaje ako se njegovo pravo IS poništi, menja ili je predmet privremene zabrane korišćenja, prodaje stvari ili pružanja usluga.

Svojstva različitih prava intelektualne svojine proizlaze iz njihovih specifičnosti i zakonom propisanih uslova za njihovo priznavanje i zaštitu. Zakonske definicije i uslovi za sva prava IS pružaju institucionalni okvir pravne izvesnosti u pravnom prometu u kojem se ta prava koriste na zakonit način.

Kada se radi o osiguranju od odgovornosti zbog povrede prava IS, treba imati u vidu da je osiguranje, u mnogim slučajevima, adhezione prirode, što znači da osiguravač svojim uslovima osiguranja određuje obim pokrića. Ipak, osiguranje od odgovornosti zbog povrede prava IS donosi višestruke prednosti. To su: mali iznos premije za koju se dobija mnogo veća suma osigurane naknade, mogućnost osiguranja troškova pokretanja protivtužbe i tužbe radi zaštite sopstvenog prava IS, mogućnost osiguranja naknade troškova pribavljanja stručnog mišljenja o verovatnoći uspešnosti odbrane od odštetnih zahteva ili tužbe radi zaštite sopstvenog prava IS, troškovi advokatskog i drugog zastupanja, veštaka i odbrane pred sudom ili arbitražom, iznosi po presudama u slučaju izgubljenog spora, troškovi istrage i analize kada postoji sumnja da će treće lice započeti sa povredom prava IS itd.

Osiguravajuće pokriće troškova koje mora da snosi osiguranik na osnovu presude suda ili arbitraže posle postupka koji je pokrenulo oštećeno lice biće obaveza osiguravača, ali ako osiguranik planira da sam napravi troškove u slučaju pokretanja tužbe za zaštitu svog prava IS, protivtužbe ili priznavanja obaveze na osnovu sporazuma o poravnanju, njihova naknada će biti uslovljena prethodnom saglasnošću osiguravača na pomenute pravne radnje.

U osiguranju od odgovornosti zbog povrede prava IS, kao i u drugim vrstama osiguranja, moguće je proširiti pokriće i na neke druge troškove kao što su oni koji su u vezi sa prekidom rada zbog povrede prava IS ili gubitkom spora posle odluke suda konačnog stepena odlučivanja.

Punovažnost ugovora o osiguranju i obaveze osiguravača uslovljene su prethodnom registracijom prava intelektualne svojine. To znači da se iz osiguravajućeg pokrića isključena sva prava IS koja nisu registrovana. Ipak, ovde treba imati u vidu da osiguravači prihvataju u osiguranje i autorska i prava srodna autorskim iako se ona ne registruju. Obaveza osiguravača takođe mora biti određena i/ili određiva i dopuštena javnim poretком, prinudnim propisima i dobrim običajima, pa zato

osiguravač ne može punovažno da zaključuje ugovore o osiguranju materijalnih interesa na pravima IS koja nisu zakonom priznata.

Takođe su uočljive i razlike između osiguranja od opšte odgovornosti iz delatnosti i osiguranja od odgovornosti za povredu prava intelektualne svojine. Zbog toga je osiguranje od odgovornosti za povredu prava intelektualne svojine specifično i zahteva specijalizovana znanja u zaključivanju i administriranju takvog ugovora o osiguranju.

Literatura

- Arch Insurance, *A Guide to Intellectual Property Insurance*, Arch Capital Group Ltd. October 22, 2024, dostupno na adresi: <https://insurance.archgroup.com/a-guide-to-intellectual-property-insurance/>, 12. 2. 2025.
- GDV, *Comment of the German Insurance Association (GDV) on the Consultation on the renewed sustainable finance strategy*, ID-number 6437280268-55, 14/07/2020.
- Jelisavac Trošić, S., *Dinamika razvoja intelektualne svojine u međunarodnim ekonomskim odnosima*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2023.
- Jovanović, S., *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2016.
- Legal Information Institute, *know-how*, Cornell Law School, dostupno na adresi: <https://www.law.cornell.edu/wex/know-how>, 12. 2. 2025.
- Lincoln National Life Insurance Company v. Transamerica Life Insurance Company (2010), United States Court of Appeals, Federal Circuit, Nos. 2009-1403, 2009-1491, Decided: June 23, 2010, dostupno na adresi: <https://caselaw.findlaw.com/court/us-federal-circuit/1528628.html>, 12. 2. 2025.
- Marković, S., Popović, D., *Pravo intelektualne svojine*, Pravni fakultet, Centar za publikacije, Beograd, 2023.
- Marsh Commercial, *Protecting your big ideas with intellectual property insurance*, 28 August 2024, dostupno na adresi: <https://www.marshcommercial.co.uk/articles/intellectual-property-insurance.html#:~:text=IP%20insurance%20can%20help%20protect,copying%20or%20reproducing%20their%20work>, 12. 2. 2025.
- Spasić, V., *Pravo intelektualne svojine*, Pravni fakultet, Centar za publikacije, Niš, 2024.